

The Quarterly Journal of *Philosophical Investigations*

University of Tabriz-Iran

ISSN (print): 2251-7960 ISSN (online): 2423-4419

Journal Homepage: www.philosophy.Tabrizu.ac.ir

مجله علمی پژوهش‌های فلسفی دانشگاه تبریز

Vol. 14/ Issue: 30/ spring 2020

Skeptical Theism and Cognitive limitations of Humanity

Fateme Saedi, (corresponding author)

Ph.D. of Philosophy of Religion, Faculty of Theology and Islamic Studies, Tebran University.

fm.saeedi93@ut.ac.ir

AbdolRasoul Kashfi,

Associate Professor, Philosophy of Religion Group, Faculty of Theology and Islamic Studies, Tebran University

akashfi@ut.ac.ir

Associate professor Faculty of Theology and Islamic Studies, University of Tebran-Iran,

akashfi@ut.ac.ir

AmirAbbas Alizamani, *Associate professor Faculty of Theology and Islamic Studies, University of Tebran-Iran,*

amir_alizamani@ut.ac.ir

Abstract

“Parent analogy” is one of the important arguments that was suggested by Stephen Wykstra, one of the prominent philosopher of Skeptical Theism. By formulating this argument, Wykstra shows that like infant who doesn't understand reasons of her parent who permit suffering for her, Human being also cannot understand reasons of God who permits suffering. According to this we cannot infer from not seeing the reasons of God to there is no reason for God. Therefore, evidential argument from evil fails. Bruce Russell, William Rowe and Trent Dougherty challenge “parent analogy”. They offer “loving parent analogy” instead. “Loving parent” never leave their child alone in suffering or at least they make clear that there is reason. In their view, if theism is true, it's expecting that this world be a transparent one and we can understand God's reasons. In this article we show that parent analogy confront limitations which shows that it can be used neither for Skeptical Theism nor against it. But we show that there are other ways to justify cognitive limitations of human being. For example Alston instead of appeal to parent analogy, offer other analogies and enumerate at least six limitations for human beings. Accordingly, we can say that the claim of cognitive limitation form the view of Skeptical Theism is justified

Key words: Skeptical Theism, Cognitive limitations, parent analogy, Stephen Wykstra, William Alston, Progress analogy.

In "Parent Analogy" Wykstra claims that as one-month-old infant cannot understand her parents' reasons for permitting suffering to her because of the cognitive distance between them, human being cannot understand God's reason for permitting suffering. In assessing this argument we evaluate the analogical argument. Then we comprehend that the superior wisdom and vision of God is not the only factor for ignorance of human being of God's reasons. There are other factors like properties in goods and the things relevant to them which cause this ignorance. Therefore, it does not seem that this argument is strong enough.

On the other hand, when a kid would become an adult, she could understand her parents' reasons. For example, she could have a dialogue with their parents and find out what their reason would be. Whereas in the relation between God and human such a dialogue is far from clear. Therefore, this analogy is not sound. After a while, Wykstra tried to strengthen his argument with another analogy. In this new analogy, he resembles between physics and ethics. He claims that as we now have more complex explanations of the world than before, we can conclude that we have complexity in ethics too because this world is the creation of God. Of course, it's not very clear that whether he means that God create the good and its connection to evil make them deep and complex or something else? In fact the relation between good and God's creation is far from clear.

As opposed to this analogy critics point to another analogy which is called "Loving Parent Analogy". They emphasize that loving parent never leave their children alone and they are always there to calm down and try to make her understand what their reasons are. And as opposed to Wykstra's deep good, they point to "Transparency" principle. For example, Bruce Russel asks: "if God is good, and cares about us, wouldn't he want us to be apprised of his game plan? Wouldn't he want the universe to be morally transparent ...?" (Russell and Wykstra, 1988). But we show that this analogy cannot be reasonable and effective as well. We cannot compare God's position with parents' position accurately. In addition, we also critic "Transparency" principle. We claim that our world is neither dark nor transparent. It's somehow penumbra. We think we attain some God's purpose or at least understand somehow, but some other purposes may remain mysterious to us. But we show that this situation may lead us to the true faith. Although we conclude that this argument for human's cognitive limitation failed, we show that there are other arguments that can rationalize cognitive limitation's claim, in a better way.

In part two, we point to other arguments which Alston argues like progress argument. In addition to them Alston enumerate some limitations which we encounter to understand God's purposes like: lack of data, complexity greater than we can handle, difficulty of determining what is metaphysically possible or necessary, ignorance of full range of possibilities, ignorance of the full range of values and limits to our capacity to make well considered value judgments. We try to explain his means through his works. Pointing to these cognitive limitations, Alston shows us that we cannot justifiably speak about gratuitous evil. In fact, due to these limitations, we cannot simply put aside live possibilities that try to justify these evil.

Alston has another argument to show that we have limitations for knowing values. This argument is called Progress Argument. Alston claims that "the development of physical science has made us aware of a myriad of things hitherto undreamed of, and developed the concepts with which to grasp them [...] It is an irresistible induction from this that we have not reached the final term of this process [...]. And why should values and the conditions of their realization, be any expectation to this generalization?" According to this argument we show that there is a hope that we understand God's reasons in future. This strengthens our claim that this world is in penumbra position. And

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مجله علمی پژوهش‌های فلسفی دانشگاه تبریز

سال ۱۴ / شماره ۳۰ / بهار ۱۳۹۹

خداباوری شکاکانه و محدودیت‌های شناختی بشر^۱

فاطمه سعیدی

دانش‌آموخته دکتری فلسفه دین، دانشکده الهیات، دانشگاه تهران. (نویسنده مسئول).

fm.saeedi93@ut.ac.ir

عبدالرسول کشفی

دانشیار گروه فلسفه دین، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه تهران.

akashfi@ut.ac.ir

امیرعباس علیزمانی

دانشیار گروه فلسفه دین، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه تهران.

amir_alizamani@ut.ac.ir

چکیده

یکی از مهم‌ترین استدلال‌اتی که به نفع محدودیت شناختی بشر از سوی خداباوران شکاک (خداباورانی که قائل به محدودیت شناختی بشر در شناخت اهداف و دلایل خداوند هستند) ارائه شده، «تمثیل والدین» استفان ویکستراست. ویکسترا با ارائه این استدلال، نشان می‌دهد همان‌طور که کودک نمی‌تواند دلایل والدینش را برای رواداری رنج بداند، آدمی نیز نمی‌تواند از دلایل خداوند برای رواداری رنج آگاه باشد. به همین خاطر از نظر او نمی‌توان از نیافتن دلایل خداوند به نبود آنها استنتاج کرد. از این‌رو استدلال قرینه‌ای شر ناتمام می‌ماند. این استدلال از سوی فیلسوفانی چون بروس راسل و ویلیام رو و ترنت دوثرتی به چالش کشیده شده است. آنها در مقابل این استدلال، «تمثیل والدین مهربان» را عرضه می‌کنند که عکس استدلال ویکسترا، مطرح می‌کند والدین عاشق و مهربان در زمان سختی و رنج، کودکان را تنها نمی‌گذارند یا به طریقی سعی می‌کنند تا دلیل سختی و رنج را برای کودک روشن کنند. لذا از نظر آنها اگر خداباوری صادق باشد، انتظار می‌رود که این جهان، جهانی شفاف باشد و بتوان به دلایل خداوند پی برد. در این مقاله می‌کوشیم نشان دهیم اساساً «تمثیل والدین» با محدودیت‌هایی مواجه است که نه می‌توان به سود خداباوری شکاکانه از آن بهره جست و نه علیه آن. از سوی دیگر ادعای شفافیت مستقدان را نیز نقد خواهیم کرد. در نهایت با پرداختن به استدلال‌ات آلتون نشان خواهیم داد که ادعای محدودیت شناختی از سوی خداباوران شکاک بدون پشتوانه نیست. ملاحظه خواهیم کرد که استدلال‌ات او معتبر است. از این رو، می‌توان، ادعای محدودیت شناختی از سوی خداباوران شکاک را موجه دانست.

واژگان کلیدی: خداباوری شکاکانه، محدودیت شناختی، تمثیل والدین، استفان ویکسترا، ویلیام آلتون، تمثیل پیشرفت.

۱ این مقاله با حمایت مالی سازمان حمایت از پژوهشگران و فناوران کشور (INSF) ذیل طرح شماره ۹۶۰۰۰۶۳ نگاشته شده است.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

حمایت از محدودیت شناختی بشر مطرح شده، و بسیار مورد توجه قرار گرفته و حتی برخی را نیز به این اندیشه سوق داده که تنها استدلال موجود در حمایت از محدودیت شناختی بشر است، «تمثیل والدین» ویکستراست. این تمثیل خود مورد نقدهای فراوانی واقع شده که بررسی جنبه‌های مختلف آن و نقدهای وارد بر آن بخش عمده این مقاله است. اما پیش از ورود به این استدلال تمثیلی و نقدهای مطرح شده، لازم است مروری کوتاه بر زمینه بحث داشته باشیم.

نقطه آغاز بحث خداباوری شکاکانه در پاسخ به تقریر اولیة ویلیام رو (William Rowe) از مسئله شرور گزارف بود،^۱ این تقریر به شرح زیر است:

۱- مواردی از رنج شدید وجود دارد که قادر مطلق و عالم مطلق می‌توانست بدون از دست دادن خیر بزرگتر یا روا دانستن شری برابر یا بدتر مانع رخداد آنها شود.

۲- عالم مطلق و کاملاً خیر مانع رخداد هر رنج شدیدی که بتواند، می‌شود مگر اینکه نتواند بدون از دست دادن خیر برتر یا روا دانستن شری برابر یا بدتر مانع از تحقق آن شود.

۳- قادر مطلق، عالم مطلق و کاملاً خیر وجود ندارد. (Rowe, 1979: 336)

قرینه‌ای بودن این استدلال قیاسی از آنجا ناشی می‌شود که ویلیام رو در حمایت از مقدمه اول استدلالش به قرآینی اشاره می‌کند که خیر/خیرهایی برای رواداری آن شرور نمی‌یابد به نحوی که خدا را در تجویز آن شرور توجیه کند. از جمله رنج بچه گوزنی که در آتش سوزی جنگل گرفتار شده و پیش از مرگ چندین روز هولناک را در آتش سپری می‌کند تا اینکه در نهایت جان می‌سپارد و رنج کودک معصومی که مورد تجاوز و قتل وحشیانه قرار می‌گیرد.^۲

به اعتقاد ویکسترا، نخستین نظریه پرداز خداباوری شکاکانه، استدلالی که این مقدمه بر آن متکی است، استدلال «مبتنی بر نیافتن» (Noseum argument) است. یعنی استدلالی که از مقدمه «دلیلی برای رواداری شرور نمی‌یابم» به نتیجه «دلیلی برای رواداری شرور وجود ندارد» می‌رسد. (Wykstra, 1996: 126) او برای مقابله با این استدلال دو گام را در پیش می‌گیرد. در گام اول اصل معرفتی کورنتا (CORNEA) را مطرح می‌کند که مخفف «شرط دسترسی معرفتی معقول» (the Condition Of Reasonable Epistemic Access) است. و در گام دوم با ارائه «تمثیل والدین» نشان می‌دهد که این شرط در استدلال ویلیام رو برآورده نمی‌شود. در تقریر اولیة کورنتا مطرح می‌شود:

بر مبنای موقعیت شناختی (cognized situation) s ، شخص H فقط در صورتی حق دارد ادعا کند که «به نظر می‌رسد p صادق است» که برای شخص H این باور معقول باشد [...] که اگر p صادق نمی‌بود، موقعیت شناختی s احتمالاً با آنچه او تشخیص داده، فرق می‌کرد. (Wykstra, 1984: 85)

۱) برهان ویلیام رو در سه صورت تقریر یافته است. برای آشنایی با این سه دوره ن. ک. (Trakakis, 2007)
۲) این دو مورد در ادبیات مربوط به شر به مورد بامبی و سو یا $E1$ و $E2$ معروف‌اند.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نیستند.^۱ او برای نشان دادن این مورد بر تفاوت بصیرت و حکمت خداوند و ظرفیت شناختی بشر تاکید می‌کند و می‌گوید:

حکمت [خداوند] نسبت به ما کمابیش همانند حکمت انسان بالغ نسبت به کودک یک‌ماهه‌اش است. [...] اگر چنین خیری وجود داشته باشد، احتمالاً بعید نیست که برخی از آنها را تشخیص دهیم؛ حتی نوزاد یک‌ماهه شاید به طریقی بیان نشدنی بتواند برخی اهداف مادرش را نسبت با خود تشخیص دهد. اما اگر خیرهای برتری در ارتباط با مثال‌های رنج وجود داشته باشند، اینکه ما باید اکثر آنها را تشخیص دهیم، به نظر همان قدر محتمل است که نوزادی یک‌ماهه باید اکثر اهداف والدین‌اش را برای دردهایی که بر او روا می‌دارند، تشخیص دهد که می‌توان گفت به هیچ‌وجه محتمل نیست. (Wykstra, 1984: 88)

به این ترتیب، او با تکیه بر این تمثیل سعی در نشان دادن این امر دارد که ما دسترسی معرفتی به اکثر خیرهای توجیه کننده افعال خداوند نداریم. حال باید ببینیم آیا استدلال تمثیلی (Analogical argument) او از قوت لازم برخوردار است؟ برای این منظور بهتر است نگاهی داشته باشیم به ساختار استدلال تمثیلی و ضمن آن استدلال او را ارزیابی کنیم.

استدلال تمثیلی مشتمل بر اصل، فرع و وجه جامع (وجه مشترک) است. فرض کنید شیئی مثل x دارای صفات بسیاری نظیر $F_1, F_2, F_3, \dots, F_n$ است. آنگاه شیء دیگر مثل y نیز تمام صفات مزبور را دارد. اما بررسی‌های بیشتر نشان می‌دهد که x دارای پاره‌ای صفات دیگر مانند G نیز هست. حال اگر به اعتبار صفات مشترک x و y نتیجه بگیریم که احتمالاً y نیز دارای صفت G است، اینجا استدلال تمثیلی را به کار برده‌ایم. (نبوی، ۱۳۸۹: ۱۷۰)

در این استدلال x اصل، y فرع و صفات F_1 تا F_n وجه جامع هستند. G نیز صفت دیگری است که برای x صادق است که از اعتبار صفات مشترک نتیجه می‌گیریم برای y نیز صادق است. حال اگر بخواهیم این موارد را برای استدلال ویکسترا تطبیق دهیم، به این صورت می‌شود:

اصل در این استدلال تمثیلی: رابطه والدین با نوزاد یک‌ماهه است.

فرع در این استدلال تمثیلی: رابطه خدا با انسان است.

وجه جامع در این استدلال تمثیلی: فاصله بصیرت و حکمت والدین نسبت به نوزاد یک‌ماهه است که همانند فاصله بصیرت و حکمت خداوند نسبت به مخلوقات انسانی است.

صفت دیگر (G) در این تمثیل: ناتوانی نوزاد در فهم دلایل والدین برای رواداری رنج برای اوست.

^۱ البته او خود معترف است که در جوانی به دنبال قرآنی حداکثری از این ادعا بوده که اهداف خدا اساساً یافتنی نیستند اما بعدها معتقد می‌شود که صرف تفسیر حداقلی از آن کفایت می‌کند به نحوی که صرفاً دیدنی بودن اهداف خدا تعلق شود. (Wykstra, 1996: 135-6)

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

بشر نمی‌کند. البته دلیلی هم به ما عرضه نمی‌کند که بشر همواره در این موقعیتِ ندانستنِ اکثر دلایل خدا باقی می‌ماند. اما مسئله اینجاست همین که رابطه‌ی خداوند با بشر در قالب رابطه‌ی والدین با کودک متصور شود، بدون توجه به محدودیت‌های این تمثیل، جهات دیگر این رابطه نیز مورد توجه قرار می‌گیرد. کما اینکه همان طور که خواهیم دید منتقدان نیز به ویژگی‌های دیگری در این رابطه اشاره می‌کنند و نقدهای دیگری را مطرح می‌کنند.

اما همان طور که اشاره شد اساساً این فاصله‌ی شناختی نیست که مانع فهم خیرهایی می‌شود که خداوند را در رواداری شرور توجیه می‌کنند. ویکسترا که خود تا حدی به این موضوع پی‌برده و می‌کوشد نشان دهد که خیرهای مورد بحث او از نوع خاصی هستند. یعنی آنها خیرهایی هستند که مد نظر خالق هستند و این دست‌کم از نظر او، تفاوت بزرگی را رقم می‌زند. در واقع اگر خداوند خالق همه چیز است. او بنیان‌گذار جهان است و این جهان از خیر و حکمت او ناشی می‌شود. بر همین اساس جهانی که مخلوق چنین خدایی باشد، خدایی که خردش نسبت به ما همانند خرد انسانی بالغ نسبت به نوزادی یک‌ماهه است، انتظار می‌رود که جهانی ژرف و پیچیده (deep) باشد.

او در مقاله‌ای که به طور مشترک با بروس راسل (Bruce Russell) نوشته است، می‌کوشد «تمثیل والدین» را با تمثیل دیگری تقویت کند. تمثیل جدید او بر پایه‌ی شباهت علم و اخلاق است. به اعتقاد او امروزه ما تبیینات فیزیکی پیچیده‌ای از جهان داریم. تبییناتی بر حسب الکترون‌ها، پروتون‌ها و مانند آن. اما در بخش بزرگی از تاریخ ما فاقد چنین تبییناتی بودیم. در واقع با کشفیات نیوتن به این درک رسیدیم که جهان ما براسستی «ژرفای فیزیکی شگفت‌انگیزی» دارد. بر همین اساس او مفهوم «ژرفای اخلاقی» را مطرح می‌کند. از نظر او اگر جهان مخلوق خداست احتمالاً دارای ژرفای اخلاقی است. یعنی انتظار می‌رود بسیاری از خیرهای اخلاقی مد نظر خداوند، برای تجویز شرور دشواریاب و دارای ژرفای اخلاقی باشند. به عبارتی اگر جهان ما مخلوق خداست (خدایی با حکمت و بینشی که خداآوری مستلزم آن است) آنگاه بسیار محتمل است که ما با خیرهای ژرف اخلاقی سر و کار داشته باشیم تا خیرهای سطحی اخلاقی. (Russel and Wykstra, 1988) به این ترتیب ویکسترا با بهره گرفتن از این تمثیل، «تمثیل والدین» خود را تقویت می‌کند. زیرا وقتی اختلاف بین وضعیت شناختی انسان و خرد و بصیرتی که لازمه‌ی خلق جهان است را در نظر می‌گیریم، دلیلی برای ما فراهم می‌شود که اگر خدایی وجود دارد مبنای ارزش‌شناسانه جهان ما بنا به حکمت و بینش او فراهم آمده است بنابراین اکثر خیرهایی که مد نظر خدا هستند، احتمالاً ورا‌ی درک ما هستند.

آنچه در این تمثیل جدید ملاحظه می‌کنیم شباهت بین پیچیدگی فیزیک و اخلاق است. ویکسترا قصد دارد نشان دهد همان طور که در فیزیک ما امروزه تبیینات پیچیده‌تری از امور نسبت به قبل داریم، می‌توانیم بگوییم که در اخلاق نیز با چنین پیچیدگی‌ای مواجه هستیم. نکته‌ی دیگر این است که او قصد دارد پیچیدگی اخلاق را از مخلوق خدا بودن نتیجه بگیرد. و این چیزی است که چندان روشن نیست و او توضیح بیشتری در این خصوص به ما ارائه نکرده است. آیا مراد او این است که خداوند خیرها را ژرف آفریده؟ و ساز و کار خیرها را چنان پیچیده آفریده که نسبت آنها با شرور مشخص نیست؟ در هر حال او توضیح بیشتری ارائه نکرده است و این ربط و نسبتی که او بین خالق خدا بودن و خیرها مطرح می‌کند چندان مشخص نیست. از طرفی او پی‌برده که تمثیل

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

همین سبب ویلیام رو متذکر می‌شود و یکسترا باید نشان دهد که خیرهای توجیه کننده در جهانی که به لحاظ اخلاقی رازآلودند، بهترند از آنهایی‌اند که در جهان شفاف هستند. (Rowe, 1991: 79)

اینجا نیز باز شباهت رفتار والدین مهربان با فرزندان خود و رفتار خداوند با بندگانش را باید مورد توجه قرار داد. آیا می‌توان با توجه به تفاوت بنیادین انسان و خداوند حضور آنها را با هم مقایسه کرد؟ آیا می‌توان گفت چون در خصوص اولی چنین است باید در مورد دوم هم چنان باشد؟ به نظر، با توجه به تفاوت جایگاه والدین و خداوند، این قیاس در این مورد چندان به جا نیست. علم والدین محدود و توجه آنها اساساً محدود به فرزندانشان است اما علم خداوند نامحدود است و توجه او به تمامی آفرینش تعلق می‌گیرد. اما این تمثیل نمی‌تواند به نحوی دقیق این رابطه را به خوبی نشان دهد. با اینحال اگر شما استراتژی خداپاوری شکاکانه را بپذیرید احتمالاً برای اختفای الهی در زمان رنج هم می‌تواند به کار آید. زیرا چه بسا خداوند دلیلی برای اختفایش داشته باشد که ما از آن بی‌خبریم.

در خصوص بحث شفافیت هم می‌توان به چند نکته اشاره کرد. نخست اینکه این جهان نه تماماً تاریکی است و نه تماماً شفاف. بلکه شاید بهترین توصیف برای جهان ما این باشد که جهانی سایه روشن است. زیرا ما به برخی از اهداف خدا پی برده‌ایم یا دست کم توجیه بیشتری برای ما یافته است و برخی از اهداف خدا دور از ذهن ما بوده‌اند. نکته دیگر این است که از عدم شفافیت جهان نمی‌توان به این نتیجه رسید که لزوماً خدا نمی‌خواهد ما به دلایل او پی ببریم. چه بسا پیچیدگی امور تلاش بیشتری را می‌طلبد تا اینکه حاکی از این باشد که خدا نمی‌خواهد دلایل را برای ما آشکار کند. از سوی دیگر زیستن در جهان رازآلود، خود می‌تواند سرمنشا خیر یا خیرهایی باشد. مثلاً پیچیدگی و رازآلودگی می‌تواند محرک ما برای تلاش‌های بیشتر در راستای فهم دلایل خداوند باشد. و همین تلاش‌ها خود می‌تواند معنابخش زندگی آدمیان باشد. تا همواره بکوشند زوایای بحث را بیشتر روشن کنند. همچنین چنین موقعیتی می‌تواند مناسب ظهور ایمان حقیقی باشد. شاید اگر همه چیز شفاف و روشن بود، دیگر ایمان حقیقی ارزش و معنای خود را از دست می‌داد و بیشتر عملی مجبورانه بود تا مختارانه.^۱ بنابراین شاید حقیقتاً جهان رازآلود سرمنشا خیرهای بیشتری باشد تا جهان شفاف. به این طریق نیز می‌توان به نقد منتقدان پاسخ گفت.

در نهایت ویکسترا در سال ۱۹۹۶ با تکیه بر نقد ویلیام رو که آن را فرض «وقایع آینده» می‌نامد، قرائت اصلاح‌شده خود از «تمثیل والدین» را مطرح می‌کند. او برای پاسخ به این سوال که چگونه ممکن است رنج‌های یک کودک خیر برتری را روا دارد که در آینده‌ای دور قرار دارد، به سه مورد خرد والدین، شخصیت و توانایی آنها اشاره می‌کند. نخست با توجه به ویژگی خرد، بیان می‌کند هر چقدر خرد والدین با توجه به درکشان از خیرهای قابل فهم در آینده بیشتر باشد، محتمل‌تر است که در برخی از اعمالشان نسبت به کودک، خیرهایی را برای زندگی کودک در نظر بگیرند که در آینده قرار دارد. ثانیاً با توجه به ویژگی شخصیتی والدین مطرح می‌کند، اگر والدین نسبت به آینده فرزندان مسئولیتی خیرخواهانه داشته باشند، محتمل است که در بسیاری از برنامه‌های فعلیشان برای کودک، آینده را مدنظر قرار دهند. سوم، با توجه به میزان توانایی والدین بیان می‌دارد،

۱ کما اینکه در متون دینی به اینکه همواره متعلق ایمان شفاف و روشن نیست، اشاره شده است. از جمله این آیه شریفه: الذین یؤمنون بالغیب. هیک هم فاصله معرفتی‌ای که در نتیجه شرور گزاف به وجود می‌آید را موقعیتی برای ظهور ایمان می‌داند. رک (Hick, 2007, 278)

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

یکسری محدودیت‌های شناختی برای بشر، یکسری تمثیلات دیگر را در حمایت از محدودیت شناختی بشر مطرح می‌کند که در ادامه به نظرات او می‌پردازیم.

محدودیت شناختی: تمثیلات آلستون

آلستون به دلیل مشکلاتی که برای «تمثیل والدین» وجود داشت، در توجیه محدودیت شناختی بشر به تمثیلات دیگری متوسل می‌شود. او برای نشان دادن فاصله شناختی ما با خداوند به فاصله شناختی یک فرد مبتدی با فردی متخصص اشاره می‌کند. مثلاً اگر ما به یک پدیده کوانتومی نظر کنیم و نتوانیم دلایلی را که آن متخصص برای استخراج نتایجی دارد بفهمیم؛ آیا حق داریم فرض کنیم که او برای نتایج‌اش دلایل کافی نداشته است؟ بی‌شک اگر ما فاقد تخصص لازم باشیم و نسبت به آن موضوع بی‌اطلاع باشیم، چنین حقی نداریم. در خصوص فهم دلایل خداوند هم قضیه به همین منوال است. ما درک کافی از گستره دلایل ممکنه که برای خداوند وجود دارد، نداریم تا بتوانیم در جایگاه یک قاضی در آن مورد قضاوت صحیحی داشته باشیم. در واقع گستره دلایلی که خداوند می‌تواند برای تجویز حالت مفروضی تصور کند بسیار فراتر از توانایی ما برای تصور آن است؛ دست کم به همان اندازه که توانایی آینشتاین برای تشخیص دلیل نظریه‌ای بسیار فراتر از کسی است که از فیزیک کاملاً بی‌اطلاع است. (Alston, 1996: 317)

از سوی دیگر آلستون محدودیت‌های بیشتری را بر می‌شمارد تا نشان دهد که بشر به جد در تشخیص قلمرو دلایل خداوند با محدودیت مواجه است و به راحتی نمی‌تواند از ندانستن دلایل خداوند به نبودن آنها استنتاج کند. این محدودیت‌ها عبارتند از:

۱. فقدان داده. این مورد، شامل دانسته‌های محدود ما در خصوص رازهای قلب انسان، ساختار جهان، و گذشته دور و آینده می‌شود.
۲. پیچیدگی فراتر از کنترل. محدودیت ما در خصوص جهان‌های ممکن متفاوت یا نظام‌هایی با قوانین طبیعی متفاوت ارزیابی مقایسه‌ای را دشوار می‌کند.
۳. دشواری در تشخیص آنچه به لحاظ متافیزیکی ممکن یا ضروری است. مادامی که ما ورای جهات مفهومی یا معناشناختی^۱ می‌رویم، یافتن مبنای کافی برای ادعاهایی که به اموری می‌پردازد که به لحاظ متافیزیکی ممکن‌اند، با فرض سرشت ضروری چیزها، دشوار است. این دشواری هنگامی که ما به جهان‌های ممکن کامل یا نظام‌های کامل نظم طبیعی می‌پردازیم چندین برابر می‌شود.
۴. نا آگاهی از گستره کامل امکان‌ها. هنگامی که می‌کوشیم تا نتایج سلبی را اثبات کنیم کاری بس پیچیده پیش‌رو داریم. اگر ندانیم که آیا امکاناتی ورای تصوراتمان وجود دارد یا نه. به طور خاص، برای نشان دادن اینکه هیچ دلیل الوهی نمی‌تواند برای روا دانستن شر وجود داشته باشد، در موضع بدی قرار داریم.

1 Conceptual or semantic modalities

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نه به نیات و انگیزه‌های شخص دسترسی داریم و نه می‌دانیم خداوند چقدر در زندگی شخص نقش محوری داشته است. در واقع اینجا ما با محدودیت اطلاعات مواجه‌ایم. از طرف دیگر بر طبق دین مسیحیت، این زندگی تنها بخش کوچکی از کل زندگی شخص است و از آنجاکه ما از زندگی آتی شخص خبر نداریم، نمی‌دانیم که آیا این رنج تاثیر بهبودبخشی برای شخص دارد یا نه.

تئودیسۀ دیگر، تئودیسۀ اراده آزاد است. ممکن است منتقدی بگوید اساساً اراده آزاد ارزش کافی برای اینکه دلیلی از جانب خدا باشد ندارد. اما آلتون معتقد است نشان دادن اینکه اراده آزاد ارزشی ندارد، ورای قدرت ماست. احتمالاً مراد آلتون این است که ما نمی‌توانیم ارزش جهانی که در آن اراده آزاد وجود دارد را با جهانی که فاقد آن است، به دلیل پیچیدگی موضوع مقایسه کنیم و بگوییم ارزش یکی بیش از دیگری است. (محدودیت شماره ۶)

تئودیسۀ دیگری که بررسی می‌کند تئودیسۀ رایشناخ است. در این تئودیسۀ مطرح می‌شود که شرور طبیعی در نتیجه قوانین طبیعی رخ می‌دهند. اما وجود قوانین طبیعی برای وجود موجودات مختار لازم‌اند زیرا این قوانین به آنها قدرت پیش‌بینی می‌دهد تا بین خیر و شر دست به انتخاب بزنند. یکی از نقدهایی که به این تئودیسۀ شده، این است که خدا می‌توانست نظم طبیعی کاملاً متفاوتی را ایجاد کند به نحوی که منجر به رنج انسانی یا حیوانی نشود یا دست کم رنج کمتری ایجاد کند. نظمی که در آن خبری از ویروس و باکتری نباشد و زمین لرزه و آتش‌سوزی هم در آن رخ ندهد. اینجاست که آلتون محدودیت‌های شماره ۲ و ۳ را متذکر می‌شود. او اینجا دو نکته را مطرح می‌کند. نخست اینکه به هیچ عنوان مشخص نیست که چه امکانی برای خدا گشوده است. البته باید توجه داشت که اینجا مراد او، امکانات متافیزیکی است، نه امکانات مفهومی یا منطقی در معنای محدود آن. منتقد معمولاً از اینکه می‌تواند چیزی را تصور کند (جهانی که شامل تمام خوبی‌های این عالم و فاقد شرور آن است) به این نتیجه می‌رسد که آن جهان ممکن است. حال آنکه قابلیت تصور چیزی (امکان مفهومی) به هیچ عنوان برای امکان متافیزیکی کافی نیست. مثلاً ضرورت متافیزیکی است که ترکیب آب H_2O باشد اما ما می‌توانیم آب را متشکل از کلر و کربن تصور کنیم. در واقع امکان مفهومی به ترکیب مفاهیم یا معنای اصطلاحات وابسته است، حال آنکه امکان متافیزیکی به سرشت ضروری چیزها بر می‌گردد. چیزی که از نظر آلتون دشوار است تعیین این است که چه چیز به لحاظ متافیزیکی ممکن یا ضروری است. از نظر او ما هیچ سرنخی نسبت به سرشت ضروری چیزها نزد خدا نداریم و نمی‌دانیم کدام یک از آنها در نظام‌های قانونمند شدنی هستند. مثلاً نمی‌دانیم آیا می‌توان حیاتی بدون هیدوکربن داشت یا نه؟ یا ضرورت وجود موجود آزاد، آگاه و هوشمند چیست؟ ما حتی نمی‌دانیم کوچکترین تغییر در نظام جهان چه نتایجی را در پی خواهد داشت، چه رسد به اینکه جهانی فارغ از رنج چگونه خواهد بود. حتی اگر بدانیم چه امکانی برای خدا گشوده است هنوز نمی‌توانیم بین این دو سیستم داوری کنیم تا ببینیم کدام بهتر است زیرا ما درک کاملی از آنها نداریم. (محدودیت شماره ۶) (Alston, 1991: 48-57) بنابراین اگر انتقادات آلتون به P را بپذیریم دیگر استنتاج رو منتج نخواهد شد.

تا اینجا به مقدمه P پرداختیم و اینکه احتمالات زنده‌ای (تئودیسۀها) برای رواداری شرور مطرح شده‌اند که حتی کنار گذاشتن آنها نیز به دلیل محدودیت‌هایی که داریم به راحتی ممکن نیست. اما ممکن است کسی بگوید با تمام اینها هیچ یک از تئودیسۀهای مورد بحث به معنای دقیق به مورد بامبی و سو نمی‌پردازد. آلتون

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

بیشتری نه تشخیص داده شده و نه مفهوم سازی شده‌اند، استقرایی و سوسه‌انگیز از این موضوع است. و چرا ارزش‌ها و شرایط تحقیقشان استثنایی برای این تعمیم باشند؟ (Alston, 1991: 45)

همان‌طور که ملاحظه می‌کنید این تمثیل کمی مشابه تمثیل اخلاق ژرف و یکستراست. با این تفاوت که در این تمثیل دیگر اشاره‌ای به خالق جهان و اینکه حکمت برتر او علت ژرفای اخلاقی است، نمی‌شود. بلکه صرفاً به این امر اشاره دارد که همان‌طور که در فیزیک ما شاهد پیشرفت‌هایی هستیم و امروزه چیزهایی را می‌دانیم که در گذشته نمی‌دانستیم، در حوزه ارزش‌ها نیز می‌توانیم به چنین پیشرفتی معتقد باشیم و نتیجه بگیریم ممکن است مواردی باشد که از آنها در حال حاضر بی‌خبریم. بر اساس این تمثیل می‌توان امیدوار بود که در آینده بشر بتواند ارزش‌های اخلاقی بیشتری را بشناسد. لذا نمی‌توان گفت که این جهان سراسر ابهام است. و ما نسبت به دلایل خداوند در تاریکی محض هستیم بلکه ممکن است در آینده زوایای بحث بیشتر برایمان آشکار شود. اما بد نیست بدانیم که چه کسانی از جهان شفاف حمایت می‌کنند. به نظر دو دسته هستند که از جهان شفاف حمایت می‌کنند: نخست کسانی که بر این اعتقادند که خدا باوری شکاکانه کاذب است. نظیر خدا ناباورانی چون ویلیام رو و راسل و دوم کسانی که به تئودیسها معتقدند. به این معنی که خود را در جایگاهی می‌یابند که به طرز قابل اعتمادی می‌توانند به خیرهای توجیه‌کننده شرو دست یابند. (Rutledge, 2017: 9). در صورتی که تمثیلات و توضیحات آلتون پذیرفته شود می‌توان آنها را توجیه معقولی برای خدا باوری شکاکانه دانست و از این جهت دست‌کم خدا باوران شکاک برای دیدگاه خود توجیه مستقلی دارند. اما در خصوص دسته دوم، گرچه تواضع معرفتی خدا باور شکاک ممکن است او را از خوشبینی تئودیسه‌پردازان از نظر دستیابی به دلایل واقعی خدا باز دارد. اما با دفاعیه به معنای دلایل ممکن خدا منافاتی ندارد. نزد خدا باور شکاک گرچه برخی از دلایل خدا امروز قابل فهم نیستند اما این احتمال وجود دارد که با تلاشی بیشتر و در گذر زمان و با پیشرفت‌های عقلانی و اخلاقی بشر نیز به دلایل ممکن خدا پی‌برد و زوایای بحث را روشن‌تر کند. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که ما نه در تاریکی محض هستیم و نه در شفافیت محض. بلکه در جهانی زندگی می‌کنیم که می‌توان آن را جهان سایه روشن نامید. ضمن اینکه امروز برخی از اهداف خداوند را می‌دانیم که به راحتی هم نمی‌توان آنها را به دلیل محدودیت شناختیمان رد کرد (بحث آلتون در خصوص تئودیسها را به یاد آورید)، این احتمال وجود دارد که در آینده نیز زوایای بیشتری از بحث برایمان روشن شود.

جمع‌بندی

در این مقاله نشان دادیم برای توجیه محدودیت شناختی بشر نزد خدا باوران شکاک تمثیلات و دلایل مختلفی عرضه شده است. یکی از معروف‌ترین این تمثیلات «تمثیل والدین» است. اما این تمثیل چه در صورتی که یکسترا مطرح می‌کند و چه در قرائتی که منتقدان مطرح می‌کنند، با نقدهایی مواجه است. این نقدها نشان می‌دهند که این تمثیل نه تنها یاری‌دهنده نیست بلکه مشکل‌ساز است. زیرا اساساً رابطه خدا با بشر را نمی‌توان در قالب محدود رابطه والدین با کودکشان تصور کرد. در مقابل در بخش دوم مقاله نشان دادیم آلتون برای محدودیت شناختی بشر به تمثیلات و دلایل مختلفی می‌پردازد. ضمن روشن کردن مراد آلتون از محدودیت‌هایی که برای بشر برمی‌شمرد، نشان دادیم با تکیه بر تمثیل پیشرفت، می‌توان به کوشش برای فهم اهداف خداوند ادامه داد و زوایای بحث را بیشتر روشن کرد. بنابراین روشن شد که ما در یک موقعیت تاریکی

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

- Rutledge, Jonatan Curtis. (2017). "The parent analogy: a reassessment" *International Journal for Philosophy of Religion* 82:pp 5–14
- Saeedi, Fateme؛ Abdolrasul Kashfi and Amir Abbas Alizamani. (2019) "Critical Consideration of Bergmann's Skeptical Theism and Moral Skepticism Impasse" In *Jostarha-ye Falsafe-ye Din (Philosophy of Religion)*. {In Persian}
- Shahriyari, Shima؛ Mohammad Mohammad Rezai and Mohsen Javadi. (2019) "William Rowe's Evidential Argument from Evil and the Skeptical Theists Responses" In *Philosophy of Religion*. [10.22059/JPHT.2019.266801.1005601](https://doi.org/10.22059/JPHT.2019.266801.1005601). {In Persian}
- *The Book of Job*. Persian Report by Qasem Hashemi Nezhad. (2017) Tehran: Hermes Publication. {In Persian}
- Timothy Perrine and Stephen J. Wykstra. (2017). "Skeptical Theism". In. Edited by , *Bethel College, Indiana, Paul K. Moser, Loyola University, Chicago* Publisher: Cambridge University Press.pp 85-107.
- Trakakis, Nick. 2007. *The God Beyond Belief: In Defence of William Rowe's Evidential Argument from Evil*, Springer Netherlands.
- Wielenberg, Erik. (2015). "The parent–child analogy and the limits of skeptical theism" *International Journal for Philosophy of Religion*.
- Wykstra, Stephen J. (1984). "The Humean Obstacle to Evidential Arguments from Suffering: On Avoiding the Evils of 'Appearance'." *International Journal for the Philosophy of Religion* 16(2): 73–93.
- Wykstra, Stephen J. (1996). "Rowe's Noseum Arguments from Evil." In *The Evidential Problem of Evil*. (ed. Daniel Howard-Snyder) (Bloomington, IN: Indiana University Press), 126–50.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی